HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

שאין נהנה הרעה והטבה. שמזכוק לרוב ליס: **ת"ל כי תשבע לבטא.** מכל מקום: **ר' ישמעאל אומר וגו'.** הכי שמיע ליה לרבי יוחנן שר' ישמעאל שומע את רבי נחוניא: **מאי מיעט מיעט מלוה.** דדבר שאי אפשר הוא וה"ה למשנה את הידוע לאדם: **לא יהא דברו** משמע מלא כדבר שאפשר לו לקיים שבועתו והיינו להבא: **לא תשקרו.** בשבועה שתשבעו לא תגע לשקר: **האדם בשבועה.** יהא אדם בשעת שבועה שיהא לבו עליו: **פרט לאנוס.** כלממרים לקמיה כגון בשבועה לשעבר וכסבור שנשבע ונמצא. ולקמיה [ע"כ] בעי אם כן מה תלמוד לומר: **בשבועה** לשעבר היכי משכחת לה: **בשבועה ונעלם.** שנתעלמה ממנו שבועה: **העלם חפץ.** כלא שבועה. לקמן מפרש לה: **לבך אנסך.** כסבור היית ליתנם ונמצא: **אימתי.** שכחה: **אחת היא.** מי אחה מוצא העלם חפץ בלא העלם שבועה וזו היא אינה משנה: **אלמא לא.** אין אחה מוצא זו בלא זו ונמצית והא משכחת לה כו': **עלה דהאי פא.** שאכל ונגזי להאי פת העלם שבועה היא כסבור שלא נשבע עליה שהרי סבור שהיא של שעורים: **חזיין כו'.** כגון פירשתיו אלא העלם טומאה ומקדש בשלילי ידיעות הטומאה [י]: **לא שנא.** ופטור:

חזיו

[ו]חדא מינייהו רב פפא אמרה: ר' ישמעאל אומר חייב אלא על העתיד לבא: ת"ר להרע או להיטיב אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה [א]שאין בהן הרעה והטבה מנין תלמוד לומר [א] [1]או נפש כי תשבע לבטא בשפתים אין לי אלא להבא לשעבר מנין תלמוד לומר [1]לכל אשר יבטא האדם בשבועה דברי רבי עקיבא רבי ישמעאל אומר להרע או להיטיב להבא אמר לו רבי עקיבא אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הטבה והרעה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מרבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך שפיר קא"ל רבי עקיבא לר' ישמעאל א"ר יוחנן ר' ישמעאל ששימש את רבי נחוניא בן הקנה שהיה [ב]דורש את כל התורה כולה בכלל ופרט ופרט איהו נמי דורש בכלל ופרט רבי עקיבא [ג]ששימש את נחום איש גם זו שהיה [ד]דורש את כל התורה כולה ברבה ומיעט איהו נמי דורש ריבה ומיעט מאי [ה]ר' עקיבא דדריש ריבוי ומיעוטי דתניא או נפש כי תשבע ריבה להרע או להיטיב מיעט לכל אשר יבטא האדם חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה הכל מאי ריבה ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט דבר מצוה ור' ישמעאל דריש כלל ופרט או נפש כי תשבע לבטא בשפתים כלל להרע או להיטיב פרט לכל אשר יבטא האדם חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש להבא אף כל להבא אהני כללא לאתויי אפי' דברים שאין בהן הרעה והטבה להבא אהני פרטא למעוטי אפילו דברים שיש בהן הרעה והטבה לשעבר איפוך אנא א"ר יצחק דומיא דלהרע או להיטיב מי שאיסורו משום [2]בל יחל דברו יצאתה זו שאין איסורו משום בל יחל דברו אלא משום בל תשקרו רב יצחק בר אבין אמר אמר קרא או נפש כי תשבע לבטא בשפתים מי שהשבועה קודמת לביטוי ולא שהביטוי קודמת לשבועה יצא זה אכלתי ולא אכלתי שהמעשה קודם לשבועה ת"ר [3]האדם בשבועה [ז]פרט לאנוס ונעלם פרט [ח]למזיד ממנו שנתעלמה ממנו שבועה יכול שנתעלמה ממנו חפץ ת"ל בשבועה ונעלם [ט]על העלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ: אמר מר האדם בשבועה פרט לאנוס היכי דמי [י]כדרב כהנא ורב אסי כי הוו קיימי מקמי דרב מר אמר שבועתא דהכי אמר רב ומר אמר שבועתא דהכי אמר רב כי אתו לקמיה דרב אמר כחד מינייהו אמר ליה אידך ואנא בשיקרא אישתבעי אמר ליה לבך אנסך ונעלם ממנו שנתעלם ממנו שבועה יכול שנתעלם ממנו חפץ תלמוד לומר בשבועה ונעלם ממנו על העלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ: [יא]מחכו עלי' במערבא בשלמא שבועה משכחת לה בלא חפץ כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין וכסבור שאוכל קאמר דשבועתיה אינשי חפצא דכיר אלא חפץ בלא שבועה ה"ד כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין וכסבור של שעורים קאמר דשבועתיה דכיר ליה חפצא אינשי כיון דחפצא אינשי [יב]להו היינו העלם שבועה אלא אמר רבי אלעזר דא ודא אחת היא מתקיף לה רב יוסף אלמא חפץ בלא שבועה לא משכחת לה והא משכחת לה [יג]כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין והושיט ידו לסל ליטול פת שעורין ועלתה בידו של חטין וכסבור שעורים היא ואכלה דשבועתיה דכיר ליה חפצא הוא דלא ידע ליה אמר ליה אביי כלום מחייבת ליה קרבן אלא אמאי דתפיס בידיה העלם שבועה הוא לישנא אחרינא אמר ליה אביי לרב יוסף סוף סוף קרבן דקא מייתי עלה דהאי פת מיהת העלם שבועה הוא ורב יוסף אמר לך כיון דכי ידע ליה דחטין הוא פריש מיניה העלם חפץ הוא [יג]בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה בידו מהו אמר ליה הרי העלם שבועה בידו וחייב אדרבה הרי העלם חפץ בידו [יו]ופטור אמר רב אשי חזינן אי מחמת שבועה קא פריש הרי העלם שבועה בידו וחייב אי מחמת חפץ קא פריש הרי העלם חפץ בידו ופטור א"ל רבינא לרב אשי כלום פריש משבועה אלא משום חפץ כלום פריש מחפץ אלא משום שבועה אלא לא שנא בעא מיניה רבא מרב נחמן

איזו

עמך: לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו. מדסמיך ליה לשבועה לנעלם ש"מ דבהעלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ ואמרינן בשלמא אי אמר שבועה שלא אוכל פת חטים ושכח היאך נשבע הוא וכסבור שאוכל נשבע דהיינו העלם שבועה בלא העלם חפץ. כי פת חטין זכור הוא אלא שכח שנשבע שלא לאכלה. אלא העלם חפץ בלא העלם שבועה היכי דמי אי נימא כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטים וכסבור פת של שעורים קאמר היינו העלם שבועה דא ודא אחת היא. כלומר לא משכחת העלם חפץ בלא העלם שבועה. ופרי' רב יוסף אי נשבע שלא אוכל פת חטין והושיט ידו לסל ליטול פת שעורים ועלתה בידו פת חטין וכסבור פת שעורים היא ואכלה פטור. היינו העלם חפץ בלא העלם שבועה. דשבועתיה דכיר ליה. חפצא הוא דאינשי ליה ואע"ג דאמר אביי כלום מחייבת ליה קרבן אלא ממאי דתפיס בידיה כי האי גוונא העלם שבועה היא. הא דחי לה רב יוסף הכי כיון דאילו מדכר דפת חטים היא פריש העלם חפץ הוא: בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם שבועה והעלם חפץ בידו מהו. א"ל הרי העלם שבועה בידו וחייב כו'. וקיימא לן כר' עקיבא דמחייב אפילו לשעבר: בעא מיניה רבא מרב נחמן

תורה אור השלם

1. או נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִּשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה:
ויקרא ה ד

2. אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַיְיָ אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה:
במדבר ל ג

3. לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא תְכַחֲשׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ: ויקרא יט יא

הגהות הגר"א

[א] גם' לו נפש כי תשבע לנטוע נשפתים. נמחק וע"ש אשר יבטא:

מוסף רש"י

שהיה דורש את כל התורה כולה בכלל ופרט. יש שדורשין את המוזה בכלל ופרט ויש שדורשים אותה בפרט רבוי ומיעוט, הדורשה בכלל ופרט אומר ליה פרט הבא אחר כלל לפרט פירושו של כלל, הלכך כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, ואפילו דברים הדומין לפרט אין נדונין עמו לפי שהוא פירושו מהו כלל הכלול למעלה זה שאני אומר לך עכשיו ולא יותר, וכי אחי כלל שני אחר הפרט בא להוסיף עליו וליית אם תוסיף עליו את הדומים לו, הלכך אי אתה דן ע"י כלל אלא הנאחזין לפרט שלא נתרבו אחרלה, והדורשה ברבוי ומיעוט לא אומרים ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל דומיא דלא אלא מה שבפרט, אלא מאי אהני ליה פרט הבא אחר כלל שני אחר הפרט בא להוסיף עליו מה שבפרט, אלא מה שבפרט דומה לו בכל מיני שבעולם, אחי פרטא בתרתי למעוטי ממש דבר שבפרט שלא נתרבה הכל בשבועה, אחי פרטא בתרתי למעוטי ממש דבר שבפרט שלא נתרבה הכל בשבועה, אחי פרטא בתרתי למעוטי ריבוי אחריני בדברים שהיו נרבוים כל מילי, דאילו דברים שהן כעין הפרט לא אילטריך למעוטי אלא לאותן שבפרט, וכי אחי בהדיא בפרק ערבי הדין (סנהדרין מה:) גבי כל הנסקלין נתלין, דמשמע דדברים ריבוי ומיעוט משמע ליה בריבוי ומיעוט לאחריה בלא ריבוי אחרון כל הדומין לפרט (סוכה נ:).

רבינו חננאל

מתני' ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד שנאמ' להרע או להיטיב. אמר לו ר' עקיבא אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה. דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין א"ל מרבוי הכתוב. א"ל אם ריבה הכתוב לכך. פירוש אם ריבה הכתוב הזה דכתב לכל אשר יבטא האדם אפילו דברים שאין בהם הרעה והטבה. ריבה נמי אפי' דברים שאינן להבא: ת"ר להרע או להיטיב אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה כו'. ואסיקנא ר' עקיבא דריש התורה ברבויי ומיעוטי כנחום איש גם זו. או נפש כי תשבע לבטא. ריבה כל מה שיבטא. להרע או להיטיב מיעט כל דבר שאין בו הרעה והטבה. לכל אשר יבטא האדם בשבועה חזר וריבה כל מה שיבטא האדם בשבועה חייב משום שבועת ביטוי. מאי רבי רבי כל מילי. בין להבא בין לשעבר. ואפילו דברים שאין בהם הרעה והטבה. אי הכי המיעוט למה בא. ואמרינן מיעט דבר מצוה. כלומר הנשבע לבטל את המצוה פטור. ר' ישמעאל דריש הכי בכלל ופרט כנחוניא בן הקנה רבו וריבה אפי' דברים שאין בהם הרעה והטבה. ומיעט אפילו דברים שיש בהן הרעה והטבה לשעבר ואינן להבא פטור. ואקשינן עליה ומה ראית לרבות דברים שאין בהן הרעה והטבה ולמעט דברים שהן לשעבר. ופריק ר' יצחק מדוקיא דקרא דכתיב לא יחל דברו אלא קיימו. והנשבע בדבר שכבר עבר היאך יכול לקיימו. מאי דהוה הוה. אינו עובר בדבר שעבר אלא משום לא תשקרו. ועוד מדכתיב או נפש כי תשבע לבטא. מי שקדמה שבועה לביטוי ולא מי שקדם ביטוי לשבועה: ת"ר לכל אשר יבטא האדם בשבועה להרע או להיטיב מנין ת"ל לא תשקרו. אי מה להלן בשבועה שבטלה דעתו עליה אף כאן בשבועה שבטלה דעתו עליה. יכול אפילו נתכוין לשקר ולא שקר.